

HOOFSTUK 4: DIE NAVORSINGSPROSES

4.1 INLEIDING

In hierdie hoofstuk word die elemente van die navorsingsproses wat in die studie gevolg is in meer besonderhede bespreek. Dit sluit in die paradigmatische perspektief, navorsingsontwerp en -metodologie (data-insameling- en data-analisetegnieke), asook die kwaliteitsversekering van die studie. My rol as navorser en die etiese maatreëls wat gedurende die navorsing gevolg is, word kortliks bespreek. Die potensiele betekenis van die studie en uitdagings waarvoor daar voorsiening gemaak is, word ook kortliks vermeld.

4.2 PARADIGMATIESE PERSPEKTIEF OP DIE NAVORSINGSPROSES

'n Paradigma kan volgens Babbie (in De Vos, 2002:266) beskou word as *the fundamental model or frame of reference we use to organize our observations and reasoning*. Guba (in Denzin & Lincoln, 2000:157) definieer 'n paradigma as *a basic set of beliefs that guide action*, terwyl De Vos (2002:45) die term omskryf as *a way of viewing one's research material*. Volgens Denzin en Lincoln (2000:33) bevat 'n paradigma die navorser se *epistemological, ontological and methodological premises that guide the researcher's actions*. 'n Paradigma bestaan dus uit vier konsepte:

- Etiek (hoe die navorser as morele persoon in die wêreld sal optree)
- Epistemologie (hoe die wêreld geken word en die verhouding tussen die navorser en dit wat geken word)
- Ontologie (die kenmerke van realiteit en die 'mens-in-die-wêreld')
- Metodologie (die mees geskikte maniere om kennis van die wêreld te verkry) (Denzin & Lincoln, 2000).

'n Kwalitatief-interpretivistiese paradigma is in hierdie studie gebruik en word vervolgens bespreek. Daarna word die twee elemente van hierdie paradigma afsonderlik onder die loep geneem.

4.2.1 Kwalitatief-interpretivistiese paradigma

Die onderhawige navorsing is primêr vanuit die kwalitatief-interpretivistiese paradigma onderneem, juis op grond van die aard van die probleem waar betekenis-omskrywing en die begrip van die deelnemer se definisie van haar situasie nagestreef is. Die volgende opmerking van Klenke (2004:3) is van belang in die konteks van hierdie studie:

Interpretivists assume that knowledge and meaning are acts of interpretation, hence there is no objective knowledge which is independent of thinking, reasoning humans. Interpretivism often addresses essential features of shared meaning and understanding.

Hierdie vertrekpunt het meegebring dat die strategieë en benaderings in hierdie studie kontekstueel, verkennend, beskrywend en verklarend (evaluerend) van aard is.

4.2.2 Interpretivistiese paradigma

Volgens die interpretivistiese paradigma is kennis en insig wat tydens die navorsingsproses verkry word, afhanklik van die ontdekkingsproses. Die integriteit van die bevindings steun eerstens op die kwaliteit van my kognitiewe, sosiale en taalvaardighede tydens data-analise, en tweedens op my omskrywing van die bevindings. Die wetenskaplike kennis wat uit die navorsing verkry word, is volgens voorgestelde waardes geïnterpreteer (Connole, Smith & Wiseman, 1993).

Deur die lens van die interpretivistiese epistemologie kan die realiteit verstaan en geïnterpreteer word. Hierin word by Klenke (2004) se opmerking aangesluit dat navorsers wat vanuit die interpretivistiese paradigma werk (wat deur sommige as sinoniem met die konstruktivisme beskou word), daarvan oortuig is dat kennis en betekenis interpretatiewe handelings is, en gevolglik is daar geen objektiewe kennis wat onafhanklik is van die mens as 'n denkende en redelike wese nie. Die primêre oogmerk van navorsing vanuit hierdie paradigma is nie om te voorspel of te beheer nie. In hierdie navorsing word klem gelê op die deelnemers se lewensverhale, asook op betekenis wat hulle aan gebeure in hul lewens mag heg (Schurink in de Vos, 1998).

Die interpretivistiese perspektief berus op die volgende aannames (Nieuwenhuis, 2010).

- **'n Individu se lewe kan net van binne verstaan word**

Interpretivisme fokus op individue se subjektiewe ervarings – op die wyse waarop hulle die sosiale wêreld konstrueer deur middel van gedeelde betekenis en hoe individue met mekaar omgaan. Menslike funksionering kan dus nie vanuit die een of ander eksterne realiteit geobserveer word nie.

- **Die sosiale wêreld kan as 'n eiesoortige menslike produk beskou word**

Volgens voorstanders van die interpretivistiese paradigma word realiteit nie objektief bepaal nie, maar sosiaal gekonstrueer. Die onderliggende aanname is dat wanneer individue in hul sosiale kontekste geplaas word, daar 'n groter geleentheid geskep word om die persepsies wat hulle van hul eie aktiwiteite het, te begryp (Hussey & Hussey in Nieuwenhuis, 2007). Die uniekheid van 'n betrokke situasie (die konteks) is belangrik om die betekenis wat gekonstrueer is, te verstaan en te interpreteer.

- **Die menslike verstand kan beskou word as die doelgerigte bron of oorsprong van betekenis**

Deur die rykheid, diepte en kompleksiteit van 'n fenomeen te ondersoek, kan 'n individu begin om begrip te ontwikkel vir die gedeelde betekenis wat deur individue aan fenomene in hul sosiale konteks geheg word. Insig in die gedeelde betekenis kan met ander woorde verkry word deur vas te stel hoe betekenis gekonstrueer word om 'n individu se begrip vir die geheel te verhoog.

- **Menslike gedrag word deur kennis van die sosiale wêreld beïnvloed.**

Interpretivisme stel voor dat daar meervoudige realiteite van fenomene bestaan en dat hierdie realiteite oor tyd en ruimte kan verskil.

- **Die sosiale wêreld 'bestaan' nie onafhanklik van menslike kennis nie.**

Nieuwenhuis (2010:60) wys daarop dat navorsers se eie kennis en begrip van 'n fenomeen die wyse waarop navorsing uitgevoer word, deurgaans beïnvloed:

Our knowledge and understanding are always limited to the things to which we have been exposed, our own unique experiences and the meanings we have imparted. As we proceed through the research process, our humanness and knowledge inform us and often direct us, and often subtleties, such as intuition, values, beliefs or 'a priori' knowledge influence our understanding of the phenomena under investigation. To conceive the world therefore as external and independent from our own knowledge and understanding is to ignore the subjectivity of our own endeavours.

Volgens die interpretivistiese paradigma is die doel van die navorsing dus nie om menslike gedrag in terme van universeel geldige wette of veralgemening te verduidelik nie, maar om gedrag te verstaan en betekenis te interpreteer wat alledaagse menslike gedrag onderlê (Schurink, 1998; Mouton, 2001).

4.2.3 Kwalitatiewe navorsing

Kwalitatiewe navorsers glo dat realiteit deur individue of groepe geskep word om betekenis te heg aan spesifieke entiteite soos gebeure, prosesse of objekte. Mense skep hierdie realiteite om sin te maak van gebeure, asook om konstruksies as standpunte, persepsies en geloofsisteme te herorganiseer. Persepsies is belangrik omdat dit volgens McMillan en Schumacher (2001) mense se aksies, denke en gevoelens rig.

In aansluiting hierby berus kwalitatiewe navorsing op die uitgangspunt dat individue in die beste posisie is om situasies en gevoelens in hul eie woorde te beskryf (Holloway & Wheeler, 1996). Die kwalitatiewe metode skep begrip vir die unieke, dinamiese en holistiese aard van die mens in interaksie met haar sosio-historiese omgewing en bevorder begrip vir menslike emosies en verwagtings (Burns & Grove, 1993; Maxwell, 1996).

Neuman (2000) vestig die aandag daarop dat die bevindings van 'n kontekstuele studie slegs binne die tydruimtelike en waardekonteks geldig is. Die bevindings met betrekking tot die kwalitatiewe data in hierdie studie is dus slegs vertrouenswaardig in die terapeutiese omgewing waar die individu in noue samewerking met die sielkundige funksioneer. Hierdie evaluering kan nie as universeel beskou word nie.

Tabel 4.1: Samevattende skema van die interpretivistiese perspektief, navorsingstrategieë en data-insamelingstegnieke

Paradigma	Ontologie	Epistemologie	Data-insameling
Interpretasies	Realiteit kan verstaan en geïnterpreteer word, maar nie voorspel of beheer word nie.	Kennis word deur observasie en interpretasie verkry.	Gesprekvoering Observasie Terapeutiese ingreep Video-opnames Foto's Refleksiejoernale

Aangepas uit Neuman, 2000:121.

4.3 NAVORSINGSONTWERP

4.3.1 Algemeen

De Vos (2002:391) verwys na die navorsingsontwerp as *a logical strategy for gathering evidence about knowledge desired*. Volgens Denzin en Lincoln (2000) beskryf die navorsingsontwerp die riglyne wat 'n navorser volg om toepaslike teoretiese paradigmas in verband te bring met die strategiese pogings wat gevolg word om 'n fenomeen te ondersoek, asook die metodes om empiriese data in te samel. Vir die doel van hierdie studie, naamlik om die persoonlike groei van ses deelnemers vas te stel deur die Ericksoniaanse benadering tot terapie gekombineer met sandspelterapie te gebruik, is 'n interpretatiewe gevalstudie as navorsingsontwerp gebruik.

4.3.2 Gevalstudie

'n Gevalstudie kan gedefinieer word as 'n indiepte-onderzoek na en beskrywing van 'n individuele subjek of sosiale eenheid as geheel (Best & Kahn, 2006). Laasgenoemde kan 'n individu (soos in hierdie studie), 'n gesin, 'n sosiale groep, 'n sosiale instansie, of 'n gemeenskap insluit. Aangesien die aantal subjekte (deelnemers) in gevalstudies beperk is, word navorsers toegelaat om op die fenomeen te fokus en laasgenoemde in meer besonderhede te ondersoek (Weiten, 1989). Die geval kan gekies word op grond van unieke kenmerke wat openbaar word of op grond daarvan dat dit 'n sekere verskynsel illustreer (McMillan & Schumacher, 2001; Neuman, 1997; Vaughn, Schumm & Sinagub, 1996; Westbrook, 1994). Vir die doel van hierdie studie word ses deelnemers as gevalle

ondersoek. Depressie as ontwikkelingsteurnis is die unieke kenmerk wat by hierdie deelnemers openbaar word.

Die fokus het op die deelnemer se idiosinkratiese interpretasie en begrip van die situasie geval. Deur die lens van hierdie interpretivistiese epistemologie kan die realiteit verstaan en geïnterpreteer word. Die primêre oogmerk is egter nie om te voorspel of te beheer nie, maar om klem te lê op die deelnemer se lewensverhaal asook op betekenis wat sy aan gebeure in haar lewe mag heg. Kennis word verhelder deur observasie, interpretasie en onderhoudvoering (Schurink in de Vos, 1998).

Die keuse van 'n intervensiestudie gekombineer met 'n gevalstudie-ontwerp blyk besonder gepas te wees vir die doel van die onderhawige studie in die lig van Polit en Hungler (1987) se waarneming dat gevalstudies in 'n kliniese opset vir diepgaande navorsing oor die verloop van 'n probleem en die behandeling daarvan gebruik kan word. Volgens hierdie outeurs word die data in 'n gevalstudie-ontwerp nie net ten opsigte van deelnemers se huidige gesteldheid ingesamel nie, maar ook met betrekking tot ervarings in die verlede, sowel as situasie- en omgewingsfaktore wat met die ondersoekprobleem verband hou. In hierdie verband maak Yin (1998:20) die volgende opmerking:

The case study's unique strength is its ability to deal with a full variety of evidence – documents, artifacts, interviews, and observations.

Drie tipes gevalstudies word geïdentifiseer:

- **Intrinsieke gevalstudie:** Die navorser poog om die spesifieke geval beter te verstaan en fokus op die algemene en spesifieke kenmerke van die geval self.
- **Instrumentele gevalstudie:** 'n Spesifieke geval word bestudeer om insig te verkry of om 'n veralgemening te herdefinieer. Die geval as sodanig neem 'n sekondêre rol in en word bloot gebruik om die begrip van iets anders te fasiliteer.
- **Kollektiewe gevalstudie:** Die gevalstudie fokus op verskeie gevalle in 'n poging om 'n fenomeen of populasie te bestudeer (Denzin & Lincoln, 2000).

'n **Kollektiewe** gevalstudie is in hierdie studie geïmplementeer. Dit sluit aan by die sogenaamde *single arm* van die intervensiestudie wat daarop dui dat 'n enkele groep

gedurende hierdie studie bestudeer is. Ses deelnemers word by die studie betrek. 'n Bespreking van die seleksiemetode vir deelnemers volg later.

Gevalstudies het egter ook beperkings. Volgens Crabtree & Miller (1998) kan gevalstudies tydrowend wees en groot hoeveelhede data oplewer wat moeilik deur die navorser ontleed en geïnterpreteer, of in 'n verslag weergegee kan word. Guba en Lincoln (1981) verwys na die ongewone probleem van navorsingsetiek en waarsku dat *[an] unethical case writer could so select from among available data that virtually anything he wished could be illustrated*. Gevolglik was ek deurentyd bedag op hoe my eie interpretasie van die data die finale produk kon beïnvloed.

Alhoewel sommige navorsers meen dat 'n gevalstudie slegs bruikbaar is wanneer 'n duidelike veralgemening na ander gevalle moontlik is, beskou ek (soos Denzin & Lincoln, 2000) die bestudering van 'n kollektiewe gevalstudie as 'n poging om soveel moontlik van 'n spesifieke groep te leer ten einde die versamelde kennis van die komplekse onderliggende betekenis in 'n verslag saam te vat. 'n Gevalstudie kan as die eerste stap na groter veralgemening beskou word (veral in studies waar bestaande kennis nie onderskryf kan word nie). In die huidige studie het ek egter gewaak teen veralgemening, aangesien laasgenoemde moontlik my aandag kon weglei van die belangrike kenmerke wat uniek aan 'n spesifieke geval is (Denzin & Lincoln, 2000).

Die navorsingsmetodologie asook die data-insamelingstegnieke wat in die studie geïmplementeer is word vervolgens bespreek.

4.4 NAVORSINGSMETODOLOGIE

4.4.1 Steekproef

Die teikenpopulasie van 'n navorsingsprojek bestaan uit 'n groep elemente of gevalle (individue, objekte of gebeurtenisse) wat oor spesifieke eienskappe beskik en waaruit 'n steekproef saamgestel word (McMillan & Schumacher, 2001). Die spesifieke eienskappe wat vir die teikenpopulasie vir hierdie navorsing geldig was, was dat dit kinders en/of adolessente moes wees wat depressie as ontwikkelingsteurnis ervaar het. 'n Niewaarskynlikheid-

steekproef is gebruik, wat impliseer dat ek deelnemers kon selekteer wat maklik toeganklik is of wat oor spesifieke eienskappe beskik (McMillan & Schumacher, 2001).

Die studie het ook doelsteekproefneming gebruik, waar ek 'n verteenwoordigende element van die populasie geselekteer het, of 'n element wat potensieel genoegsame inligting ten opsigte van die navorsingsonderwerp kon oplewer. Op grond van my kennis van die betrokke populasie het ek besluit wie die waardevolste inligting behoort te verskaf om die doel van die navorsing te verwesenlik (McMillan & Schumacher, 2001). Wanneer 'n kind/adolesent met die aanmeldingshindernis van depressie na my verwys was, het ek met die ouer of voog die moontlikheid bespreek dat die beplande terapeutiese ingreep vir navorsingsdoeleindes gebruik kon word.

'n Kriteriumsteekproeftrekking (Nieuwenhuis in Maree, 2010) is gebruik. Kriteriumsteekproeftrekking impliseer dat die navorser in die navorsingsontwerp stadium van die studie kan besluit oor watter tipiese karaktereieenskappe deelnemers behoort te beskik, en dat die navorser verder die aantal deelnemers wat by die studie ingesluit behoort te word, kan bepaal.

In die onderhawige studie is die deelnemers op grond van die volgende kriteria geselekteer:

- Ouderdom: Deelnemers tussen 7 en 18 jaar
- Toeganklikheid: Reeds bestaande kliënte van die navorser
- Taalvoorkeur: Deelnemers wie se eerste taal Afrikaans of Engels is
- Eienskap: Depressiewe gedrag
- Geslag: Manlik of vroulik
- Deelnemers: Ses deelnemers is by die studie ingesluit. Volgens Creswell (2007) is vier of vyf deelnemers genoeg vir gevalstudienavorsing, omdat hulle die navorser voldoende geleentheid bied om temas te identifiseer.
- Steekproef: Homogene steekproefneming (Glesne & Peshkin, 1991) is gebruik, met ander woorde ooreenstemmende gevalle was geselekteer om 'n subgroep grondig

te beskryf. Die subgroep was in hierdie geval kinders en/of adolessente wat depressie as ontwikkelingsteurnis ervaar het.

Die maniere waarop data-insameling geskied het, word vervolgens bespreek.

4.4.2 Data-insamelingstegnieke

Kwalitatiewe data-insamelingstegnieke is in die onderhawige studie geïmplementeer ten einde die navorsingsprobleem en bevindings deurtastend te ondersoek en te beskryf (Flick, 2009; Sillerman, 2010). Ek was dus 'n aktiewe deelnemer tydens die navorsingsproses en die volgende data-insamelingstegnieke is gebruik:

- **Gesprekvoering:** Informele, sowel as gerigte gesprekvoering met die deelnemers en hul ouers.
- **Observasie van die deelnemers en die situasie:** Tydens hierdie observasie het ek gepoog om aan te teken hoe deelnemers die terapeutiese ingrepe, naamlik Ericksoniaanse terapie gekombineer met sandspeltherapie, benader en ervaar. Daarna het ek hierdie waarnemings met die deelnemers bespreek om vas te stel of dit 'n getroue weerspieëling was van wat hulle in werklikheid ervaar het. Ek was 'n aktiewe deelnemer aan die proses, met ander woorde deel van die situasie (Nieuwenhuis, 2010).
- **Veldnotas:** Dit het beskrywings van my refleksie oor gesprekke, onderhoude, oomblikke van verwarring, intuïsie en die aansporing van nuwe idees gedurende die navorsingsproses ingesluit (Mayan, 2001). Vir die doel van hierdie studie sluit veldnotas ook alle observasies in wat gedurende die onderhoudvoering genoteer is, asook besprekings met kundiges op die terrein.
- **Insameling van dokumentasie:** Skoolverslae, sielkundige verslae, arbeidsterapie- en spraakterapieverslae is verkry. Hierdie verslae is sorgvuldig bestudeer om vas te stel of die deelnemers enige vordering tydens ander terapeutiese of skolastiese ingrepe getoon het.
- **Opvoedkundig-sielkundige intervensie:** Sandspeltherapie is volgens die Ericksoniaanse benadering geïmplementeer.

- **Video-opnames van terapie:** Opnames is gemaak nadat die toestemming van die deelnemers verkry is en foto's is van alle sandbaktonale geneem. Ek het elke video-opname woordeliks vir ontledingsdoeleindes getranskribeer.
- **Refleksiejoernaal:** Ek het deur die loop van die navorsing 'n refleksiejoernaal bygehou waarin idees en gedagtes, sowel as refleksies rakende ervarings aangeteken is. Burns (2005:439) verduidelik 'n refleksiejoernaal as volg:

The diaries used for research purposes include not usually those containing personal thought or shopping lists, but logs of professional activities which give clear information about work patterns.

Die doel van 'n refleksiejoernaal (Sien Bylaag A vir my refleksies) is om die vordering en verloop van 'n studie te monitor. Benewens die feit dat 'n refleksiejoernaal daarop gerig is om navorsers in staat te stel om hul gedagtes te rig, het dit ook waarde ten opsigte van die kredietwaardigheid van die studie, soos hieronder verder bespreek word. In die onderhawige studie het ek dus die joernaal gebruik om oor die proses te reflekteer en dit te wysig indien dit toepaslik mag blyk. Ek het ook deurgaans oor my eie vermoë as navorser reflekteer en aanpassings waar nodig gemaak. Vir die doeleindes van hierdie navorsing het die deelnemers ook refleksiejoernale bygehou.

Die data-insamelingstegnieke wat in die studie geïmplementeer is, asook die wyse waarop laasgenoemde gedokumenteer is, word vervolgens in Tabel 4.2 opgesom:

Tabel 4.2: Data-insamelingstegnieke en dokumenteringswyse

Data-insamelingstegniek	Beskrywing van tegniek	Dokumenteringswyse
Gesprekvoering	Informeel, sowel as gerigte gesprekvoering met die deelnemers en hul ouers	Veldnotas Video-opnames en <i>verbatim</i> transkripsies
Observasie	Observasie van die deelnemers en die situasie tydens onderhoude, asook tydens terapeutiese ingrepe	Veldnotas Video-opnames en <i>verbatim</i> transkripsies Visuele data, naamlik foto's
Insameling van dokumentasie	Verkryging van verslae deur ander persone/terapeute wat by die kind of adolessent se terapie betrokke was	Veldnotas
Video-opnames	Verkryging van deelnemers se toestemming vir video-opnames van onderhoude asook terapie; neem van foto's van alle sandbaktonale	<i>Verbatim</i> transkripsie van video-opnames

Volgens Maree en Van der Westhuizen (2009) is dit belangrik vir 'n navorser om haar navorsingsvrae met die gekose data-insamelingstegnieke in verband te bring. Die wyse waarop dit in hierdie studie gedoen is, word in Tabel 4.3 uiteengesit.

Tabel 4.3: Die verband tussen navorsingsvrae en data-insamelingstegnieke

Navorsingsvraag	Data-insamelingstegniek	Doelwit
Watter moontlike waarde hou die Ericksoniaanse benadering tot terapie in kombinasie met sandspelterapie in vir kinders en adolessente wat depressie as ontwikkelingsteurnis ervaar?	Individuele onderhoude Terapeutiese ingrepe Refleksiejoernaal van navorser en deelnemers	Om te bepaal of die Ericksoniaanse benadering tot terapie, gekombineer met sandspelterapie, potensieel waardevol is (al dan nie) vir kinders en adolessente wat depressie as ontwikkelingsteurnis ervaar.
Op watter wyse kan die Ericksoniaanse benadering in kombinasie met sandspelterapie as terapeutiese medium toegepas word tydens terapie aan kinders en adolessente wat depressie as ontwikkelingsteurnis toon?	Terapeutiese ingrepe	Om moontlike wyses te bepaal waarop die kombinasie van Ericksoniaanse terapie en sandspelterapie potensieel toegepas kan word in die behandeling van kinders en adolessente wat depressie as ontwikkelingsteurnis ervaar.
In watter mate is sandspelterapie moontlik 'n nadeel wanneer dit met Ericksoniaanse terapie gekombineer word as 'n terapeutiese hulpmiddel vir kinders en adolessente wat depressie as ontwikkelingsteurnis ervaar?	Terapeutiese ingrepe	Sal eers vasgestel kan word nadat navorsing voltooi is.
Watter implikasies hou die Ericksoniaanse benadering tot sandspelterapie vir sielkundiges ten opsigte van praktykstigting in?	Refleksiejoernaal Observasie Verbatim transkripsies	<i>Verbatim</i> -transkripsies van onderhoude, dagboek-inskrywings en waarnemings sal onder meer ontleed word ten einde die moontlike implikasies te bepaal wat die Ericksoniaanse benadering tot terapie gekombineer met sandspelterapie vir sielkundiges inhou t.o.v. praktykstigting.
Bestaan daar 'n moontlikheid dat die gebruik van die sandspelterapie na die Ericksoniaanse benadering daartoe kan lei dat die deelnemer die terapeutiese metafoer wat gedurende die Ericksoniaanse terapie vertel is, se dieper betekenis kan snap en 'n brug kan bou tussen die terapeutiese metafoer en 'n persoonlike verbintenis met die terapeutiese metafoer?	Terapeutiese ingreep (sandspelterapie) Refleksiejoernaal van deelnemers en navorser	Om vas te stel of die uitbeelding van die terapeutiese metafoer in die sand die deelnemer in staat stel om die dieper betekenis van die metafoer na 'n bewuste vlak te bring en op haar lewe van toepassing te maak.
In watter mate kan die studie tydens terapie aan kinders en adolessente wat depressie as ontwikkelingsteurnis toon, bydra tot die uitbou van bestaande teoretiese insigte in die Opvoedkundige Sielkunde rakende die Ericksoniaanse benadering tot terapie in kombinasie met sandspelterapie as terapeutiese medium?	Terapeutiese ingrepe	Sal eers vasgestel kan word nadat navorsing voltooi is.

4.4.3 Data-analise en -interpretasie

Ten opsigte van data-analise is die volgende waarneming van Westbrook (1994:102) belangrik:

Because the purpose is to understand rather than to predict, qualitative research requires a cyclical approach in which the collection of data affects the analysis of the data, which, in turn affects the further collection of data.

In hierdie studie, wat onder andere die gebruik van refleksiejoernale ingesluit het, behoort hierdie tweeledige proses duidelik na vore te kom, omdat refleksie aan die kant van die navorser verdere data-insameling behoort te rig.

Ek is daarvan bewus dat daar nie sprake is van 'korrekte' of 'verkeerde' wyses van data-analise nie: *Analyzing qualitative data is an eclectic activity – there is no one 'right' way and data can be analyzed in more than one way* (McMillan & Schumacher, 2001:461). By gevalstudies word data ontleed deur woorde, beelde of fisiese objekte te gebruik. Daar bestaan nie 'n basiese 'resep' vir die analise van ingesamelde data nie, en verskeie benaderings kan gevolg word om die navorsingsdata wat in die studie verkry is te analiseer.

Die geldigheid en vertroubaarheid van die data-analiseproses moet egter altyd die hoogste prioriteit geniet. Dr. Marencia Odendaal het as eksterne kodeerder opgetree en was by hierdie gedeelte van die navorsing betrokke. Dr. Odendaal het onder meer 'n kwaliteitbeheerfunksie vervul en gehelp om te verseker dat die moontlike leemtes, gebreke en slaggate van die navorsing in gedagte gehou word. Die data-analisestrategieë wat in die studie geïmplementeer is, berus op Creswell (2003) en Creswell (2005) se benaderings en word vervolgens bespreek:

Tabel 4.4: Uiteensetting van data-analisestrategieë

Stappe	Data-analisestrategieë
Stap 1: Organisering en voorbereiding van data	Nadat die data ingesamel is, word dit vir analise voorberei. Onverwerkte data is georganiseer en data wat nie in getikte formaat was nie, is getranskribeer. Die inligting is gereduseer deur irrelevante data uit te skakel. Hierdie stap het plaasgevind tydens die verloop van die navorsing om 'n opeenhoping van moeilik hanteerbare data te voorkom. Dit het die navorser in staat gestel om voorlopige bevindings en addisionele hipoteses te formuleer. Alle data is op hierdie wyse voorberei. Verder is 'n raamwerk ontwerp wat op patrone in die deelnemer se response gebaseer is.
Stap 2: Lees van data	Al die data is noukeurig gelees om 'n algemene indruk daarvan te kry en daaroor te reflekteer.
Stap 3: Begin gedetailleerde data-analise	Die data is gekodeer. Rossman en Rallis (2003:192) beskryf kodering as <i>the process of organizing data into chunks before bringing meaning to those chunks</i> . Tydens hierdie fase is 'n eksterne kodeerder gebruik om kwaliteitbeheer te fasiliteer.
Stap 4: Identifisering van temas en subtemas	Subtemas (wat op die deelnemers se belewenis van hul depressie betrekking het) is geïdentifiseer en in moontlike temas gesorteer. Die subtemas is gelys en met mekaar vergelyk om duplisering te voorkom, en daarna is dit in voorlopige volgorde van belangrikheid gerangskik (McMillan & Schumacher, 1997).
Stap 5: Bespreking van temas	Creswell (2003) beveel aan dat kwalitatiewe navorsers visuele voorstellings, figure, tabelle en grafieke gebruik om by besprekings van temas en subtemas aan te sluit. Tydens hierdie stap is die temas geïdentifiseer wat die meeste voorgekom het en wat as die belangrikste geag kon word (McMillan & Schumacher, 1997).

Stappe	Data-analisestrategieë
Stap 6: Interpretasie en verduideliking van data	Daar word vasgestel wat uit die navorsing geleer is, hetsy op grond van die navorser se persoonlike interpretasie van die navorsingsbevindings, of op grond van afleidings wat uit die vergelyking van die bevindings met inligting uit die literatuurstudie of teorie gemaak is. Veldnotas en refleksies (ook die deelnemers s'n) is aangewend om die data-interpretasie uit te brei.

Die kriteria vir kwaliteitbeheer word vervolgens bespreek.

4.5 KRITERIA VIR KWALITEITBEHEER

Kwalitatiewe navorsing behoort aan die kriteria van geldigheid, vertroubaarheid, kredietwaardigheid en oordraagbaarheid te voldoen.

4.5.1 Geldigheid

Die geldigheid van bevindings geniet die hoogste prioriteit in al die stappe van die navorsingsproses. Volgens Creswell (2003) hang geldigheid in die kwalitatiewe navorsingsproses daarvan af of die bevindings wat in die studie verkry is, uit die oogpunt van die navorser, deelnemers en lesers akkuraat is. Terminologie wat gebruik word as daar na 'geldigheid' en 'vertroubaarheid' verwys word, is 'egtheid', 'vertroubaarheid' (*trustworthiness*) en 'geloofwaardigheid' (Denzin & Lincoln, 1998).

4.5.2 Vertroubaarheid

McMillan en Schumacher (2001) wys daarop dat vertroubaarheid in kwalitatiewe navorsing in dieselfde mate voorkom as waarin die navorser en deelnemer ooreenstemmende betekenis van interpretasies deel. Vertroubaarheid raak onder andere die volgende vrae: "Observeer die navorser wat sy dink sy observeer?" en "Hoor die navorser wat sy dink sy hoor?"

4.5.3 Ander kriteria vir kwaliteitbeheer

Kwalitatiewe navorsing behoort ook aan die kriteria 'kredietwaardigheid' en 'oordraagbaarheid' te voldoen (Creswell, 2003; McMillan & Schumacher, 2001; Terre

Blanche & Durrheim, 2002). Hierdie aspekte word kortliks toegelig, maar kan eers volledig na afloop van die data-insameling en -analise bespreek word.

4.5.3.1 Kredietwaardigheid

Kredietwaardigheid verwys na die mate waarin bevindings as eg bestempel kan word. Tydens die navorsingsproses behoort die navorser die kredietwaardigheid van die studie te kontroleer deur die vraag te vra: “Op watter wyse kan ek ondersoek instel na die moontlikheid dat ek verkeerd kan wees?”

Triangulasie is byvoorbeeld in die huidige studie gebruik om diskrepante data te evalueer en sodoende die kredietwaardigheid van die studie te verhoog (McMillan & Schumacher, 2001; Terre Blanche & Durrheim, 2002). Hoewel slegs triangulasie gemeld word, besef ek egter dat die wêreld veelfasettig is, en is ek bepaald nie primêr positivisties-georiënteerd nie. Om hierdie rede word kwalitatiewe triangulasiewyses geïmplementeer in 'n poging om insig te verhoog in die bepaalde fenomeen wat ondersoek word.

Triangulasie word beskryf as die insameling van data op 'n verskeidenheid maniere en uit soveel as moontlik verskillende bronne. Omdat die data op verskeie maniere ingesamel en vanuit verskillende hoeke bestudeer word, steun hierdie tegniek die navorser om die 'ware' betekenis van die data te begryp (Guion, 2002; Terre Blanche & Durrheim 2002).

Terre Blanche en Durrheim (2002) identifiseer vier basiese vorme van triangulasie:

- Data-triangulasie verwys na 'n verskeidenheid bronne van data wat in 'n studie gebruik word.
- Ondersoeker-triangulasie behels dat verskillende navorsers tydens 'n studie betrokke sal wees.
- Teorie-triangulasie verwys na die gebruik van verskeie perspektiewe om 'n enkele stel data te interpreteer.
- Metode-triangulasie veronderstel dat die navorser verskillende navorsingsmetodes gebruik; die navorsing word dus vanuit sowel die kwalitatiewe as die kwantitatiewe paradigma onderneem.

In die onderhawige studie het ek die eerste vorm, data-triangulasie, gebruik. 'n Vergelyking van data uit hierdie verskillende hoeke²² is daarop gerig om diskrepante patrone te identifiseer en om enige diskrepansie met die deelnemers uit te klaar, ten einde die kredietwaardigheid van die studie te verhoog. Teorie-triangulasie is ook by die interpretasie van data gebruik. Na ek die data bestudeer en geïnterpreteer het, het ek dit aan die eksterne kodeerder, Dr. Odendaal, oorgegee om my interpretasie van die data na te gaan en te verifieër.

Janesick (2000) stel voor dat navorsers wat vanuit die kwalitatiewe paradigma werk, eerder na 'kristallisatie' as na 'triangulasie' moet verwys, omdat eersgenoemde konsep in ag neem dat enige studie van die sosiale wêreld verskeie fasette behels. Richardson (1994:127) maak die volgende opmerking met betrekking tot kristallisatie:

The crystal combines symmetry and substance with an infinite variety of shapes, substances, transmutations, multidimensionalities, and angles of approach.

Kristallisatie verwys na die gebruik van verskillende navorsers, bronne en metodes om bevindings met mekaar te vergelyk. Om hierdie rede is beplan om verskillende metodes van data-insameling en -ontleding te gebruik, ten einde kristallisatie te fasiliteer en die betroubaarheid van die studie te verhoog. Soos reeds genoem is Dr. Odendaal gebruik om die bevindings te verifieer.

Krefting (1991) en Cohen, Manion en Morrison (2002) noem dat data op 'n gebalanseerde wyse gerapporteer kan word deur onder meer 'n outentieke benadering te volg en dit wat tot dusver onbekend was, bekend te maak. Nuwe kennis wat uit data voortvloei, behoort dan weer aanleiding te gee tot nuwe navorsingsaksies. Ek het gepoog om my navorsing op 'n outentieke wyse uit te voer deur te fokus op 'n 'nuwe' benadering tot Ericksoniaanse terapie en op 'n navorsingsverskynsel waarvoor tot dusver weinig navorsing uitgevoer is of oor gerapporteer is.

²² Sien 4.4.2

4.5.3.2 Oordraagbaarheid

Die oordraagbaarheid van 'n studie word bereik deur alle aspekte van die studie breedvoerig te beskryf. Hierdie aspek bied die leser 'n deurtastende beskrywing van die betekenis binne die konteks waarin sodanige betekenis ontwikkel (Terre Blanche & Durrheim, 2002; Vaughn *et al.*, 1996). Die onderhawige studie is op breedvoerige en uitgebreide beskrywings gebaseer sonder om veralgemenings te maak. Die moontlike veralgemeningswaarde is beperk, omdat slegs ses persone by die studie betrek is.

4.5.4 Strategieë vir kwaliteitbeheer en betroubaarheid

Kwalitatiewe navorsers het sekere strategieë tot hul beskikking om die betroubaarheid van hul navorsing te verhoog (McMillan & Schumacher, 2001). Tabel 4.5 bied 'n uiteensetting van die volgende strategieë vir betroubaarheid en kwaliteitbeheer wat in die onderhawige studie gebruik word:

Tabel 4.5: Strategieë vir kwaliteitbeheer en betroubaarheid van die studie

Strategieë	Beskrywing van beplande aktiwiteite
Multimetodestategieë	Die studie maak voorsiening vir triangulasie en kristallisering by data-insameling en –analise
<i>Verbatim</i> verslaggewing van response	Onderhoude is <i>verbatim</i> opgeneem en getranskribeer met Afrikaans of Engels as kommunikasiemedium.
Lae-inferensieverduidelikings	Verduidelikings en situasies is in besonderhede genoteer.
Inset van deskundiges	Gedurende die data-insamelingsproses is die beskrywende data wat ingesamel is, met die promotors bespreek.
Meganiese vaslegging van data-insameling	Oudio- en video-opnames is gebruik.
Refleksie	'n Refleksiejoernaal is gebruik om persepsies en aannames te noteer en te bevestig, ten einde te verseker dat die deelnemer se response begryp is.
Deelnemeropvolging	Gedurende die navorsingsproses is daar informeel met die deelnemers geskakel, om 'n akkurate begrip van response of situasies te noteer.
Deelnemerterugvoering	Misverstande en/of konsepte is met deelnemers uitgeklaar voor data-interpretasie geskied het.
Diskrepante data	Terugvoering is gegee oor enige negatiewe of diskrepante data wat verskillende patrone in die data-insameling voorgestel het.

Aangepas uit McMillan en Schumacher (2001)

4.5.5 Interne en eksterne geldigheidsoorwegings

Ek is daarvan bewus dat bepaalde faktore die eksterne en interne geldigheid van die studie potensieel negatief kan beïnvloed. Die volgende faktore dien as illustrasie:

4.5.5.1 Interne geldigheid

Interne geldigheid word beïnvloed deur die mate waartoe 'n navorser daarin slaag om eksterne faktore te kontroleer of te beheer. Anders gestel, interne geldigheid hang saam met die mate waartoe die uitkomst van 'n studie aan die effek of invloed van 'n bepaalde intervensie toegeskryf kan word. Enkele faktore wat die interne geldigheid van die studie kon bedreig, word in Tabel 4.6 beskryf.

Tabel 4.6: Faktore wat die interne geldigheid van die studie kon bedreig

Bedreiging	Omskrywing
Historiese faktore	Onbeplande of eksterne gebeure wat nie met die intervensie verband hou nie maar wat die uitkomst kan beïnvloed (byvoorbeeld 'n klasonderwyser se insette wat veranderings in die deelnemer se motivering of selfbeeld meebring)
Seleksiefaktore	Faktore inherent aan die deelnemers (byvoorbeeld sport-, kulturele, of akademiese prestasie, leierskapsposisies)
Maturasie	Veranderings wat tydens die verloop van die studie in die deelnemers self plaasvind (byvoorbeeld innerlike groei, selfmotivering)
Navorser-effek	Onbedoelde of nie-intensionele optrede deur die navorser wat die navorsingsresultate negatief kan beïnvloed

Oorgeneem uit Maree (2007)

4.5.5.2 Eksterne geldigheid

Eksterne geldigheid dui op die potensiële veralgemeenbaarheid van bevindings na ander situasies. Tabel 4.7 beskryf enkele faktore wat die eksterne geldigheid potensieel bedreig.

Tabel 4.7: Faktore wat die eksterne geldigheid van die studie kan bedreig

Bedreiging	Omskrywing
Populasie	
Seleksie van deelnemers	Veralgemening word beperk tot die situasie wat in die onderhawige studie omskryf is
Deelnemer-eienskappe	Veralgemening word beperk tot die eienskappe van die deelnemers in die betrokke "steekproef" (byvoorbeeld ouderdom, kultuurgroep)
Subjekintervensie-interaksie	Veralgemening word beperk tot die betrokke interaksie tussen die navorser en die deelnemers
Ekologie	
Omskrywing van veranderlikes	Veralgemening word beperk tot die operasionele definisies van die veranderlikes
Die 'Hawthorne-effek'	Die deelnemer kan moontlik gedrag openbaar wat ten doel het om die ondersoeker te behaag
Sensitiserings	Deelnemers se bewustheid van die eksperimentele aard van die studie kon hul gedrag beïnvloed het

Oorgeneem uit Maree (2007)

Soos reeds vermeld, is ek bewus daarvan dat voorgenoemde faktore die navorsingsresultate op bepaalde wyses (negatief) kan beïnvloed. Voorts besef ek dat aangesien slegs ses deelnemers by die navorsingsproses betrek is, dit die potensiële veralgemeningswaarde van die studie ingrypend kan inperk. Derhalwe maak ek geen aanspraak op die veralgemeningswaarde van die resultate nie.

4.6 ROL VAN DIE NAVORSER

Gedurende die navorsingsproses het ek 'n tweeledige rol ingeneem, naamlik die van navorser asook die van terapeut. As navorser was my verantwoordelikheid die volgende:

- Aan die deelnemers en hul ouers / voogde verduidelik wat die doel van die studie is, en toestemming van hulle ontvang.
- Toestemming van die deelnemers en hul ouers / voogde ontvang dat onderhoude tydens die terapeutiese proses opgeneem en vir ontledingsdoeleindes getranskribeer kan word.
- Verseker dat die fasiliteite wat gedurende die studie gebruik word, in 'n bevredigende toestand is.
- My rol as navorser binne 'n interpretivistiese studieveld het behels dat ek as onderhoudvoerder 'n aktiewe deelnemer aan die navorsingsproses was.
- Ek het 'n belangrike deel van die data gevorm (Wimmer & Dominick in Hinckley, 2005).
- Aangesien ek as navorser by die ervarings van die deelnemers betrokke was, moes ek deurgaans waak teen die invloed van eie vooroordeel, waardes en persoonlike belangstellings rakende die navorsingsonderwerp en -proses (Creswell, 2009).
- Volgens Stake (2000:372) het ek konstante deelname *from conscience, from stakeholders and from the research community* nodig gehad ten einde die ontstaan van etiese kwessies te vermy.
- Tydens die individuele onderhoude, asook tydens die terapeutiese ingrepe wat plaasgevind het, was ek deurgaans bewus van die etiese riglyne wat ek veronderstel was om te volg.

As terapeut het ek die volgende gedoen:

- Die interpretasie van die data met die deelnemer uitgeklaar om misverstande uit die weg te ruim.
- Data geanaliseer en geïnterpreteer (interpretevistiese navorsing).
- Te alle tye aan die etiese standaarde voldoen soos uiteengesit in die etiese kode van die Health Professions Council of South Africa (HPCSA – vorm 223, 2002).
- Benewens my rol as onderhoudvoerder en terapeut in die studie, het ek ook data getranskribeer, geanaliseer, getrianguleer, gekristalliseer en geïnterpreteer.
- Ek het ook my eie joernaal gehou met betrekking tot die individuele onderhoude wat gevoer was asook die terapeutiese ingrepe wat plaasgevind het (Lindlof & Taylor, 2002; Meloy, 2002)
- Ek het gepoog om 'n gemaklike, warm atmosfeer te skep waarin onderbrekings tot die minimum beperk was.

4.7 ETIESE MAATREËLS

Volgens die Helsinki Verklaring van 1972 is dit noodsaaklik om klaring van 'n etiese komitee te verkry wanneer menslike (of dierlike) subjekte in enige vorm van navorsing van 'n empiriese aard betrek word (Marshall & Rossman, 2000). Dit impliseer dat navorsing nie sonder meer deur enige iemand op enige plek uitgevoer kan word nie. Toestemming is dus van die etiese komitee van die Fakulteit Opvoedkunde van die Universiteit van Pretoria verkry om hierdie studie uit te voer (sien etiese klaringsertifikaat in Bylaag C).

Strydom (2002:63) sluit hierby aan en verklaar dat *anyone involved in research needs to be aware of the general agreements about what is proper and improper in scientific research*. Ek het myself dus tydens die navorsingsproses deurgaans aan die volgende etiese beginsels onderwerp:

4.7.1 Verkryging van ingeligte toestemming

- Ingeligte toestemming is van deelnemers en hul ouers/voogde verkry sodat hulle die studie kon verstaan en dus skriftelik kon instem om daaraan deel te neem.

- Gesprekke is met deelnemers en hul ouers gevoer om hulle oor die aard van die navorsing in te lig en aan hulle die geleentheid te bied om vrae te vra.
- Die etiese kode waaraan die navorser onderhewig is, is deurlopend eerbiedig.
- Deelnemers en hul ouers/voogde is mondeling en skriftelik ingelig oor wat tydens die navorsing van hulle verwag gaan word.
- Die verloop van die navorsing is skriftelik en mondeling met die deelnemers en hul ouers bespreek.
- Interpretasies van die data is deurgaans met die deelnemers uitgeklaar om misverstande uit die weg te ruim.
- Terugvoer is aan die deelnemers en hul ouers/voogde verskaf.
- Data is doelgerig en korrek weergegee.

4.7.2 Beskerming teen skade/leed (*harm*)

Gedurende die navorsingsproses het ek seker gemaak dat deelnemers teen fisiese of psigologiese leed beskerm word (Leedy & Omrod, 2001). Die navorsingsprojek het psigologiese implikasies vir die deelnemers ingehou, aangesien ek hulle gevra het om sensitiewe inligting te deel, byvoorbeeld hulle ervarings van en gevoelens oor hul lewens en dit wat besig was om met hulle te gebeur. As 'n navorser was ek bewus daarvan en daarom het *debriefing* ter ondersteuning van die deelnemers na afloop van elke sessie plaasgevind.

Ek het deurlopend streng etiese riglyne gevolg om die outonomie van die deelnemers te respekteer. In elke navorsingsprojek moet voordele teenoor nadele teenmekaar opgeweeg word. Deelnemers sal terapie ontvang en as sielkundige is dit my plig om terapie te gee op te tree tot hulle voordeel. Ek het daarna gestreef om eerlik met die deelnemers te wees, hulle met respek te behandel en empaties teenoor hulle op te tree.

Indien 'n deelnemer 'n ongunstige reaksie teenoor my sou openbaar en dit wou voorkom asof die terapeutiese ingrepe nie tot voordeel van die deelnemer was weens haar reaksie teenoor my as terapeut nie, sou ek so 'n deelnemer na 'n ander terapeut verwys.

4.7.3 Privaatheid, vertroulikheid en anonimiteit

Volgens Burns (2005) moet beide die navorser en die deelnemer 'n duidelike begrip van die konfidensialiteit van die resultate en die bevindings van die studie hê. Ek het dus die beperkings van konfidensialiteit aan die deelnemers verduidelik. Al die deelnemers se inligting en response is op anonieme wyse hanteer ten einde hul identiteit te beskerm. Toestemming is van die deelnemers verkry om hul response te publiseer.

4.7.4 Voordele van die beoogde navorsing

Die doel van die onderhawige studie was om deelnemers te bevoordeel sodat die simptome wat hulle ervaar het, naamlik depressie, moontlik verlig kon word. Tydens die navorsing het ek die menslike faktor in gedagte gehou (Brinkmann & Kvale in Willig & Rogers, 2008).

4.8 POTENSIËLE BETEKENISVOLHEID VAN DIE STUDIE

Gedurende die studie is uitgebreide data-insamelingsmetodes binne 'n kwalitatiewe navorsingsraamwerk gebruik.²³ Pogings is aangewend om 'n redelik volledige en komplekse beeld van die ondersoek as eindproduk aan te bied. Die ondersoekterrein van die studie was nog betreklik nuut, derhalwe was navorsing op hierdie terrein redelik beperk. Die navorsing is onderneem met die hoop dat dit 'n terapeutiese metode vir sielkundiges kan daarstel om kinders en adolessente te ondersteun wat depressie as ontwikkelingsteurnis ervaar.

Volgens Krefling (1991) en Cohen, Manion en Morrison (2002), kan data op 'n gebalanseerde wyse gerapporteer word deur onder meer 'n outentieke benadering te volg en dit wat tot dusver onbekend was, bekend te maak. Nuwe kennis wat uit data voortvloei behoort dan weer tot nuwe navorsingsaksies aanleiding te gee. In die onderhawige studie is daar deurgaans gepoog om die navorsing op outentieke wyse uit te voer deur op 'n 'nuwe' benadering tot Ericksoniaanse terapie te fokus, en op 'n benadering waaroor daar tot dusver weinig navorsing gedoen en gerapporteer is.

²³ Sien Tabel 4.2.

4.9 VOORSIENE PROBLEME

Probleme wat aanvanklik met die betrokke studie voorsien is, kan soos volg uiteengesit word:

- Die studie sou van beperkte omvang wees, aangesien slegs ses deelnemers by die navorsing betrek is. Die moontlikheid vir veralgemening is dus beperk.
- Die moontlikheid vir veralgemening is verder beperk deur die feit dat die gevalstudie nie verteenwoordigend was van die hele populasie nie.
- Die *Hawthorne*-effek sou kon voorkom. Met ander woorde, die deelnemers se bewustheid van hul deelname aan die navorsingsprojek op sigself sou hul gedrag kon beïnvloed en/of verander.
- My eie, subjektiewe interpretasie sou as 'n verdere moontlike beperking beskou kon word, aangesien ander navorsers die resultate dalk verskillend sou kon interpreteer. Ek het egter voorsorg hierteen getref deur Dr. Odendaal te versoek om as eksterne kodeerder op te tree.
- Die moontlikheid het bestaan dat die deelnemers wat vir die studie gekies word, nie deur die hele navorsingsproses by die studie betrokke kon of sou wou wees nie.
- Van die deelnemers kon moontlik psigofarmakologiese middels gebruik, wat newe-effekte kon teweegbring. Hierdie faktor sou dalk my eie resultate betekenisvol beïnvloed.
- Sand as terapeutiese medium sou dalk beperkend op die studie kon inwerk aangesien persone met sensoriese integrasiehindernisse moontlik besware teen die sand as 'n medium kon hê en hierdie hindernis hul terapeutiese proses moontlik sou kon belemmer.

4.10 SAMEVATTING

Hoofstuk 4 is gewy aan 'n bespreking van die INTERPRETIVISTIES-positivistiese perspektief waaruit die studie onderneem is, asook die KWALITATIEWE navorsingsontwerp en gevalstudie wat geïmplementeer is. Die navorsingsmetodologie (die steekproef en tegnieke vir data-insameling en data-analise), asook die oordraagbaarheid en vertroubaarheid van die kwalitatiewe komponent is ondersoek.

Die navorser se rol in die navorsing en die etiese maatreëls wat streng gedurende die studie eerbiedig is, is ook kortliks vermeld. Ten slotte is die potensiele betekenisvolheid en beperkings van die studie bespreek.

In Hoofstuk 5 word die bevindings van die navorsing bespreek en ek poog om hierdie bevindings met die literatuur in verband te bring.